

O VIAȚĂ ÎN SLUJBA MUZICII

Daniel Barenboim s-a născut la Buenos Aires în 1942, într-o veche familie evreiască de origine rusă, ambii părinți fiind profesori de muzică. La cinci ani, a luat primele lecții de pian de la mama sa, iar apoi a început să studieze pianul cu tatăl său, care i-a și rămas unicul profesor. În 1952 a emigrat în Israel împreună cu familia. Cât încă era la Buenos Aires, și-a făcut debutul ca pianist, la vârsta de șapte ani, în primul său concert cu public, iar de atunci a cântat cu cele mai mari orchestre ale lumii, dirijându-le, totodată, pe multe dintre ele. Virtuoz cu un talent remarcabil, a cântat încă din anii '60 în Europa, Statele Unite, America de Sud și Australia; tot de atunci s-au aflat sub bagheta sa, ca dirijor invitat, ilustre orchestre simfonice și a înregistrat un număr impresionant de discuri atât în calitate de pianist, cât și în calitate de dirijor. În 1967 s-a căsătorit cu celebra violoncelistă Jacqueline du Pré (care a murit în 1987, răpusă de o scleroză multiplă), iar în 1988 s-a recăsătorit cu pianista Elena Bashkirova. Și-a făcut debutul ca dirijor în 1966, la pupitrul Orchestrei Engleze de Cameră. Între 1975 și 1988 a fost dirijor principal și director muzical al Orchestrei din Paris, începând să dirijeze în mod constant și operă. Din 1991 până în 2006 a fost director muzical al Orchestrei Simfonice din Chicago, unde a fost numit dirijor de onoare pe viață, iar în 1992 a devenit director general muzical al Operei de Stat din Berlin, unde a deținut, timp de zece ani (1992–2002), și funcția de director artistic. De asemenea, una dintre cele mai strălucite colaborări ale sale este cea cu prestigioasa orchestră Staatskapelle Berlin, unde a fost ales, în anul 2000, dirijor-șef pe viață. Odată cu debutul stagiunii 2007–2008, a început și o strânsă relație cu Teatrul Scala din Milano, în calitate de „Maestro Scaligero“, dirijând opere și concerte simfonice și susținând concerte camerale, iar din 2011 este și directorul muzical al acestui celebru teatru de operă. Daniel Barenboim a concertat și în România, fiind prezent la mai multe ediții ale Festivalului „George Enescu“ de la București.

DANIEL
BARENBOIM
*O viață în slujba
muzicii*

Traducere din engleză de
Dana-Ligia Ilin

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactori: Georgeta-Anca Ionescu, Marieva Ionescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Daniel Barenboim
A Life in Music
© 2002 Daniel Barenboim
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2015, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Cuvânt înainte

În copilărie și adolescență eram fascinat de biografii. Le devoram una după alta – biografiile oamenilor pe care îi admiram, ale oamenilor de care nu-mi plăcea sau ale oamenilor pe care nu-i cunoșteam. Dar, oricât de mult îmi plăcea să citesc despre alți oameni, cred că viața personală a unui artist ar trebui să rămână privată. Evident, există legături între ceea ce este public și ceea ce este privat. Și totuși, cred că aceste două laturi ale vieții trebuie să rămână despărțite. Poate că am ajuns exagerat de conștient de lucrul ăsta din cauza anilor mulți și grei din viața mea personală în care prima mea soție a fost bolnavă și am devenit hipersensibil la intruziunile în ceea ce consideram că este privat.

Drept urmare, firul autobiografic din această carte există doar ca să dea o anumită continuitate reflecțiilor despre muzică și despre relația dintre muzică și viață.

Am observat adesea că muzica mă însoțește chiar și în situațiile care nu sunt legate nici direct, nici indirect de ea, și n-am simțit niciodată nevoia să las muzica deoparte cu totul, ca să fac altceva. Sigur, toată viața am făcut cu plăcere multe alte lucruri, dar, cumva, muzica m-a însoțit mereu. De aceea simt, probabil, că n-am fost niciodată în stare să mă exprim prin cuvinte la fel de bine cum am făcut-o prin muzică. Și totuși, chiar dacă nu m-a încercat niciodată nevoia ori dorința de a scrie o autobiografie tradițională, am simțit că merită poate pusă-n cuvinte bizareria faptului că muzica nu e doar prezentă în viața mea, ci îmi trăiesc cu adevărat viața în muzică.

E evident, din ceea ce am spus, că n-am de gând să mă refer în această carte la chestiuni personale și nici nu pretind, arogant, că am de spus lucruri definitive despre muzică și muzicieni, chiar dacă am petrecut pe scenă mai bine de cincizeci de ani. Am încercat doar să scriu despre cum e să fii obsedat de muzică și să ai curiozitatea de a cerceta această obsesie.

Argentina

Toți cei patru bunici ai mei au fost evrei ruși. La începutul secolului XX, când în Rusia erau pogromuri cumplite și când bunicii din partea mamei erau foarte tineri, au plecat în Argentina. Cred că pe vapor s-au și cunoscut de fapt, când bunica avea paisprezece ani și bunicul șaisprezece. Și-au petrecut viața de adulți în diverse provincii din Argentina, iar cei șase copii ai lor s-au născut și au fost educați acolo. Bunica din partea mamei a fost sionistă înfocată încă din tinerețe și în 1929 a făcut împreună cu mama, care avea șaptesprezece ani, și cu ceilalți copii o călătorie în Palestina. E greu de imaginat acum ce însemna pe atunci să bați drumul tocmai din Argentina doar ca să vezi Țara Sfântă. Chiar dacă nu s-au stabilit acolo, cea mai mare dintre surorile mamei mele a rămas în Palestina până la moarte.

Societatea în care trăiau bunicii mei avea și ea orientarea politică evreiască. Desigur, casa bunicii a devenit un loc de întâlnire pentru sioniști, unde oamenii discutau despre speranțele și țelurile sioniste și unde visau la Israel ca la un stat bazat pe socialismul sionist – *Mapai*. Acela nu era socialism în sensul sovietic, ci în sensul occidental al cuvântului. Mi-am cunoscut foarte bine bunicii din partea mamei. S-au mutat în Israel aproape în același timp cu părinții mei și cu mine, în 1952. La început chiar am locuit împreună, într-un apartament micuț, iar în copilărie și-n adolescență am fost foarte apropiat de ei.

Nu mi-am cunoscut bunica din partea tatălui, a murit înainte de căsătoria părinților mei. Bunicul, ceasornicar, a murit când aveam patru sau cinci ani, așa că nu-mi amintesc prea multe despre el, în afară de faptul că nu era deloc activ în problemele evreiești. Mediul din care proveneau părinții tatălui meu era diferit de cel din care proveneau părinții mamei, cu toate că cele două familii erau strâns unite. Tata, pasionat de muzică încă de mic, a trebuit să se împartă mereu între cariera de pianist și grija de a păstra legăturile bune cu familia. Atunci când i s-a oferit ocazia de a merge să cânte în SUA, în anii '30, nu a acceptat, din cauză că „tracțiunea“ familiei a fost mai puternică.

Tata a fost întotdeauna interesat mai mult de chestiunile intelectuale decât de cele politice. Știu de exemplu că s-a dus la conferințele ținute la Buenos Aires de filozoful Ortega y Gasset. Frecvența cercuri mai intelectuale decât familia mamei. Când s-au întâlnit și s-au căsătorit, fiecare i-a oferit celuilalt orizonturi mai largi. Mama s-a găsit în fața unei curiozități intelectuale pe care nu o cunoscuse acasă; tata s-a implicat mai mult în problemele evreiești și, prin intermediul oamenilor pe care i-a cunoscut atunci, a devenit mult mai conștient de faptul că era evreu.

*

Cred că ultima oară când Argentina a avut ceea ce ar putea fi numit guvern democratic a fost în anii '30. Apoi a venit Juan Perón, care a sădit sămânța istoriei moderne haotice a Argentinei. Argentina era o țară foarte bogată (autonomă în proporție de nouăzeci și cinci la sută), singurul lucru de care ducea lipsă era petrolul. Perón, un demagog foarte abil, a încercat să transforme Argentina dintr-o țară pur agrară într-una industrială, încurajând prin subvenții un număr mare de țărani să se mute la oraș. Chiar și în ziua de azi, aproape o treime din populația Argentinei trăiește la Buenos Aires și în orașele din împrejurimi.

În privința chestiunilor internaționale, Perón a fost foarte iscusit. A deschis porțile pentru evreii care fuseseră victime ale naziștilor, precum și pentru naziștii înșiși. Bariloche, în sudul Argentinei, era o fortăreață nazistă, și în ultimii ani ai celui de-al Doilea Război Mondial acolo nu era nimic neobișnuit să vezi oameni adresându-și, fără să se ferească, salutul nazist.

În același timp, toată lumea accepta imigrația evreilor și comunitatea evreiască. Trebuie să fi fost vreo 700 000 de evrei în Argentina pe când locuiam eu acolo. Era cea de-a treia mare comunitate evreiască din lume, după cele din Uniunea Sovietică și SUA. Îmi amintesc că marele rabin din Buenos Aires avea legături strânse cu regimul lui Perón. Atitudinea politică era controlată cu iscusință. Era o dictatură foarte rigidă, dar nu exista cu adevărat antisemitism. Nu m-am lovit de el în copilărie și nu l-am simțit niciodată apoi, nici în mediul particular, nici în cel oficial. Viața comunității evreiești era bine organizată și foarte deschisă. Am mers la o școală evreiască și la un club evreiesc – numit Maccabi – unde făceam gimnastică și alte sporturi.

M-am născut pe 15 noiembrie 1942. În anii '40, Buenos Aires era un centru muzical, ceea ce, din păcate, astăzi nu mai este. A venit acolo chiar și Arturo Toscanini, iar înainte de el au venit Wilhelm Furtwängler, tânărul Herbert von Karajan și Richard Strauss. Wilhelm Backhaus, Walter Gieseking, Arthur Rubinstein, Erich Kleiber și Claudio Arrau au petrecut și ei mult timp acolo.

La fel ca în Europa, se găseau foarte puține discuri de gramofon – și oricum doar din acelea cu turație 78 –, așa încât prin casele oamenilor se cânta multă muzică de cameră. La Teatro Colón existau o stagiune germană și una italiană, dar se organizau și multe concerte simfonice. Una dintre primele mele amintiri despre o celebritate internațională este din anul 1949, când Adolf Busch a interpretat *Concertul pentru vioară* de Beethoven și a dirijat o orchestră de cameră care interpreta *Concerti Grossi* de Händel. M-am dus la multe repetiții de-ale sale și am și cântat pentru el – era prima oară când întâlneam o mare figură internațională.

Tata studiasse pianul cu un mare profesor italian, pe nume Vincenzo Scaramuzza, care a trăit până la o vârstă foarte înaintată. I-a dat lecții chiar și Marthei Argerich, mai mică decât tata cu treizeci de ani. Tata cânta prin oraș, dădea concerte împreună cu alți instrumentiști, dar adevărata lui pasiune era să predea și de aceea nu a încercat niciodată să devină pianist de concert profesionist. De fapt, amândoi părinții mei au fost profesori de pian. Mama le preda copiilor și începătorilor, tata le preda elevilor mai avansați și, copil fiind, știam că de fiecare dată când se auzea sunând clopoțelul de la ușă venea cineva pentru o lecție de pian. Am crescut cu convingerea că toată lumea cânta la pian și mi-a trebuit mult timp ca să pricep că de fapt unii oameni n-o făceau!

Pe când aveam vreo patru ani, tata a dat niște concerte împreună cu un violonist și de obicei repetau în apartamentul nostru. Dintr-odată m-a apucat dorința să învăț vioară, ca să pot cânta și eu cu tata. Eram destul de mic de statură și, când părinții s-au apucat să-mi caute o vioară pe măsură, deja îl văzusem pe tata cântând în duet cu cineva la două pianе. Dându-mi seama că și eu aș putea cânta la pian cu tata, m-am răzgândit și am hotărât să fac asta. Aveam cinci ani când am început. Mama m-a învățat notele și mi-a dat primele lecții. Apoi am început să studiez cu tata, care a rămas singurul meu profesor de pian. N-am studiat cu nimeni altcineva în primii ani și învățătura primită de la el a rămas mereu pentru mine de bază.

*

Toți muzicienii din Buenos Aires, precum și cei care veneau în turneu în Argentina mergeau pe strada Talcahuano, la numărul 1257, unde locuia familia de evrei austrieci Ernesto Rosenthal și unde în fiecare seară de vineri se cânta muzică de cameră. (Rosenthal însuși era violonist amator.) Am întâlnit acolo doi oameni care au avut o mare influență asupra mea. Unul a fost Sergiu Celibidache, sub bagheta căruia am cântat când aveam șapte sau opt ani. Mai târziu, l-am întâlnit de multe ori

în Israel, mă duceam întotdeauna la repetițiile și concertele sale, pentru că aveam foarte multe lucruri de învățat de la el. Dar apoi nu l-am mai văzut până la sfârșitul anilor '60. Soția mea decedată, Jacqueline du Pré, a cântat sub bagheta lui la Stockholm, dar de-abia când a venit la München am început să cânt cu el în mod regulat.

Cealaltă întâlnire importantă din casa lui Rosenthal a fost cu dirijorul și compozitorul rus Igor Markevici. Mai târziu, aveam să-l întâlnesc pe Markevici chiar mai rar decât pe Celibidache, dar când eram de vreo nouă ani Markevici i-a spus tatei: „Fiul tău cântă minunat la pian, însă din felul în care cântă îmi dau seama că de fapt el e dirijor.“ Tata m-a învățat să cânt la pian având în minte sunetul orchestrei.

La prima vedere, pianul este mult mai puțin interesant decât alte instrumente. Orice greutate care apasă pe clape produce sunet, indiferent dacă e vorba de degetele lui Rubinstein, de o scrumieră sau de o piatră. Apăsarea pe clapele pianului nu produce neapărat un sunet plin de culoare sau interesant, însă când îți dai seama de neutralitatea lui înțelegi că tocmai asta îi conferă pianului atât de multe posibilități de exprimare. Am putea face comparația cu un pictor care stă în fața unui zid complet alb, și nu în fața unui zid albastru sau verde. Zidul în sine e mai puțin atrăgător, însă, dacă vrei să pictezi pe el, albul îți dă mai multă libertate. Acest lucru nu este valabil în cazul vioarei sau al oboiului: au o culoare proprie. Marii violoniști trebuie, firește, să-și aibă fiecare propriul sunet, sunetul lui David Oistrach nu e la fel cu cel al lui Isaac Stern sau al oricui altcuiva. Dar este întotdeauna sunetul unei vioari. Cum pianul are un sunet neutru, iar apăsarea pe clape produce de fapt sunetul, la început e mai ușor de cântat la pian, dar în același timp și mai puțin interesant. Cred că, spre deosebire de orice alt instrument, pianul poate să creeze iluzia unor alte sunete. Pianul cel neutru a devenit pentru mine o orchestră imaginată, și poate că de aceea Markevici s-a gândit că sunt născut să fiu dirijor. Tata m-a învățat, de asemenea, importanța ritmului, care îi este indispensabil unui dirijor.

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
1. Argentina	7
2. Intermezzo european	18
3. Israel	27
4. Intermezzo european II	35
5. De la copil la adult	59
6. Anglia	86
7. Despre dirijat și muzica de cameră	99
8. Israelul după 1967	127
9. Liedurile și postura de dirijor invitat	136
10. Franța	148
11. Opera	165
12. Chicago	180
13. Berlin	191
14. Regizori de operă și Bayreuth	199
15. Israelul astăzi	207
16. Weimar	214
17. Viața în muzică	223
18. Muzica în viață	229
19. Viața și muzica	237
20. Despre interpretare	244
21. Concluzii muzicale	256
Anexă	273
<i>Nota editorului englez</i>	277
<i>Indice</i>	281